

SPORTİF OYUNLARDA YETENEK SEÇİMİ VE YÖNLENDİRME

Prof. Dr. Sedat MURATLI

GİRİŞ

Günümüz Yarışma (performans) Sporda sporculardan istenen bedensel ve ruhsal verimin gittikçe artması, yeni bir sporcu tipinin oluşmasına yol açmıştır. Bu yeni sporcu tipinin analizinde göze çarpan ilk özellik olarak, dünyanın en iyi sporcularının en iyi performansı gösterdikleri yaşı gittikçe küçüldüğüdür. Bunun sebebi bir çok bilimsel araştırmalarında ortaya koyduğu gibi;

1. Genç yaşlardaki sporculardan istenebilecek performans konusundaki görüşlerin önemli ölçüde değişmesi
2. Uluslararası spor kuruluşlarının düzenlediği gençlere yönelik çok sayıda spor karşılaşmalarıdır.

Bu müsabakalarda erişilen başarılar, kuşkusuz uzun süreli bir eğitim sonucudur. Bu eğitim, ilk seçimden sonra, spora yatkın olduğu anlaşılan her sporcuya uygulanmaya başlanmış ve sistematik biçimde sürdürülmüştür. Sporda ileri gitmiş ülkelerde spor yapmış gençler arasında, yalnızca en yeteneklilerin seçkin sporcular olarak eğitilmesi ayrı bir programla sürdürülmektedir.

Bu noktada, sporda yeteneklerin aranışı ve geliştirilmesi için şu sorulara cevap bulmalıyız

. *Yetenek nedir, kimdir?

*Sporcu yetiştirmede hangi kriterler yeteneğin varlığını ortaya koyar?

*Yetenek seçiminde testlerden yararlanabiliriz?

*Öğrenme psikolojisinin rolü nedir?

Konuyu Sportif Oyunlar olarak ele alacak isek de, kavramın doğru anlaşılabilmesi için başlangıçta yukarıdaki sorulara cevap arayan genel geçerli bilgiler aktarmayı uygun görüyoruz.

1. YETENEK KAVRAMI

Spor bilimi sözlüğü, yeteneği şöyle tanımlamaktadır: Belli bir alanda normalin üzerinde olan, ancak henüz tam olarak gelişmemiş özellikler bütünü ve buna sahip kişidir. Zeka kavramıyla sıkı sıkıya bağlıdır. Latince'den gelen Talent kelimesinin karşılığı olarak kullanılmaktadır.

Yetenek kavramı son zamanlarda özellikle psikoloji, pedagoji ve sosyoloji gibi bilim dalları tarafından sıkça ele alınan ve tartışılan bir kavramdır.

Beden Eğitimi ve Spor literatüründe hareketsel yetenek konusundaki ilk görüşler, fizyoloji daha çok ta iş fizyolojisi temsilcileri tarafından geliştirilen hareket becerisi teorilerine dayanmaktadır. Burada, önceleri dikkat yalnızca el becerileri üzerine yoğunlaşmış, ama kısa zamanda beceri konusunun yalnız ellerle sınırlandırılmayacağı anlaşılmıştır.

Hareketsel yeteneğin oluşmasının şartları daha yakından incelendiğinde şu iki görüş dikkati çekmektedir.

1.1. Statik Yetenek Kavramı

Bireyin doğumundan itibaren kromozomlarında var olan genetik şema bellidir. Bireyin sürekli hastalık ve beslenme yetersizliği olmadığı takdirde erişeceği boy ve fizik tipi bu şemaya göre belirlenmiştir. Bunun yanı sıra bireyin fibril tipi, fibril düzeni yine bu şema içinde yer alır, zekanın da kalıtsal özelliğe sahip olduğu kuramcılar tarafından savunulmaktadır. Bütün bu saydığımız özellikleri potansiyel yetenek olarak tanımlayabiliriz.

Statik yetenek kavramı görüşü: sportif başarının büyük ölçüde kalıtımla belirlendiğini, gelişmesinin ise salgı bezlerinin gelişimine bağlı olduğunu savunur. Günümüzde de yaygın olan bu görüş, ikizler üzerinde yapılan araştırmalarla doğrulanmaktadır. Kalıtsal özellikleri aynı olan ikizlerin gösterdikleri uyum benzerlikleri, kalıtsal özelliklerin sporda elde edilmek istenen başarılar açısından ne denli önemli olduğunu ortaya koyar.

Bu görüş sonraları yoğun biçimde eleştirilmiştir. Eleştirilerin ortak yönü, “insan psikolojisi ile ilgili deneyimler ve yaşanan çevrenin etkileri ile kalıtsal özelliklerin kesin çizgilerle birbirinden ayıramayacağı” şeklinde ifade edilebilir. Eleştirilere göre, ikizlerden her biri aynı kalıtsal gelişme yeteneğine sahip olmalarına rağmen, zamanla tamamen farklı başarı düzeyinde de olabilirler. Bu noktada dikkatlerinizi ZACIORSKIJ’in yaptığı bir araştırmaya çekmek istiyorum. Bu araştırmanın sonuçlarına göre:

1. Mükemmel sporcuların yaklaşık yüzde ellisinin çocukları da üstün sportif yeteneklere sahiptir.
2. Yalnızca bazı motor özellikler (örn. Sürat) kalıtım yoluyla geçebilmektedir.
3. Tek yumurtalı ikizler, birçok alanda iki yumurtalı ikizlerinden daha büyük bir uyum (konkordans) göstermektedir.

4. Başarı gelişiminin üst sınırları yine kalıtımla belirlenmektedir.

Bütün eleştirilere rağmen bu araştırmalar kalıtımsal faktörlerin bir sportif yeteneğin gelişmesindeki önemini ortaya koymaktadır. Bu yaklaşıma Statik Yetenek anlayışı denir.

1.2. Dinamik Yetenek Anlayışı

Bu anlayışta bireyin kalıtsal özelliklerinin geliştirilmesi, eğitilmesi ile elde edilen potansiyeli de **sonradan kazanılan yetenek** şeklinde tanımlanır. Ham yeteneğin eğitim sürecini etkileyen faktörleri de çevresel faktörler (aile, okul, arkadaş, coğrafik, çevre, iklimler, yaşam koşulları) olarak kabul edilir.

Dinamik Yetenek Anlayışını benimseyenler, spor yeteneğinin kalıtımsal özellikler ile çevre şartlarının sıkı ilişkisine dayandığı görüşünü savunurlar. Son yıllarda yetenek konusuyla ilgilenmiş spor bilimcilerinin büyük bir çoğunluğunun bu görüşü benimsediğini görmekteyiz. Bu anlayışı benimseyen uzmanlar kalıtımsal özelliklere gereken önemi vermektedir. Ama bu özelliklerin ancak çevre koşulları sayesinde bütünüyle gelişebileceğini savunur. Bu sebeple; yetenek, doğuştan garantilenmiş kabul edilmemektedir. Çünkü bir yeteneği belirleyen bileşenler gelişebileceği gibi gelişmeyebilir. Yetenek, sporcunun başarısında kendini gösterir, ama başarıyla eş anlamlı değildir.

Buna karşın Singer (1994), yetenek konusunda bu iki etkene ek olarak yaş dönemlerindeki **gelişimin** de dikkate alınması gerektiğini savunur. Çünkü çocuğun olgunlaşması; vücut kompozisyonunu, motorik ve antropometrik özelliklerini de etkileyebilmektedir.